

ВЕЛИКИЙ НАУКОВИЙ ПРОЕКТ

Наталя ІЩЕНКО (ГУМБА), Ігор ПОПОВ,
Павло ЩЕЛІН, Іраклій ДЖАНАШІЯ,
Євген ЄНІН, Ілія КУСА

КОНФЛІКТИ, ЩО ЗМІНИЛИ СВІТ

Харків
«ФОЛІО»
2020

КОНФЛІКТ У ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ

Ігор Попов

Передмова

ДОВІДКА

Сторони, між якими був конфлікт

Номінально сторонами конфлікту були, з одного боку, урядові формування Великобританії в особі сил правопорядку, спецслужб та підрозділів збройних сил, з іншого — парамілітарні групи ірландського походження, в основному Ірландська Республіканська Армія (ІРА). Проте, до конфлікту також були втягнуті всі жителі Північної Ірландії, розподілені за національною (британці та ірландці) та релігійною (католики та протестанти) ознакою. Ірландці, які проживали в Ірландії, а також ірландська діаспора інших країн (перш за все США) підтримувала ірландську сторону конфлікту. Протестантська громада Північної Ірландії також сформувала свої парамілітарні угруповання, такі як Асоціація оборони Ольстера. Також є відомості про міжнародний вимір конфлікту. Так, геополітичні противники Великобританії надавали фінансову та збройну підтримку ІРА, бойовики проходили підготовку в таборах на території Лівії та мали відносини з палестинськими терористами.

Порівняння сил фактичних сторін конфлікту

В розпал конфлікту чисельність бійців ІРА доходила до 10 тисяч чоловік. Їм протистояли підрозділи Королівської поліції Ольстера чисельністю до 8500 чоловік, підрозділи британської армії чисельністю до 27 тисяч військовослужбовців, а також протестантські парамілітарні групи (чисельність Асоціації оборони Ольстера доходила до 4 тисяч чоловік). Основними методами боротьби ІРА були терористичні акти проти військовослужбовців та поліції.

Які міжнародні організації були задіяні у вирішенні конфлікту — ООН, РБ ООН, ОБСЄ, ЄС, НАТО, СНГ, інші організації

Із самого моменту створення як міжнародної організації, Європейський Союз приділяє особливу увагу питанням примирення у Північній Ірландії. ЄС виділяє спеціальні фонди для програм соціальної адаптації та діалогу в цьому регіоні.

Тривалість гарячої фази конфлікту

Проблеми у регіоні виникали періодично протягом останніх 100 років, проте найбільш гостро протистояння відбувалося протягом 1968–1998 років.

Кількість жертв

Протягом 30-річного конфлікту в ньому загинуло близько 3500 чоловік, комбатантів з обох сторін, половина з яких — цивільні особи.

Чи були зафіксовані масові воєнні злочини та злочини проти людяності?

Британська адміністрація на початку 1970-х років після чергових спалахів насилля запровадила практику утримування осіб, підозрюваних у тероризмі, у спеціальних концентраційних таборах, без рішення суду. Також ув'язнених піддавали тортурам, що було пізніше розслідувано спеціальною слідчою комісією британського парламенту.

Чим завершився конфлікт:

Конфлікт завершився укладанням компромісної Страсноп'ятничної угоди у 1998 році. Згідно з угодою, Північна Ірландія отримала більший рівень автономії, а католицька громада та її партії — гарантоване квотне представництво у законодавчій та виконавчій владі. Також були погоджені механізми співпраці та комунікації як із британським урядом у Лондоні, так і з Республікою Ірландія. Після підписання угоди рівень насилля значно зменшився, проте проблеми у відносинах між двома громадами залишаються.

Хід та особливості врегулювання конфлікту

ОПИС КОНФЛІКТУ:

Причини та приводи

Історичні відносини між Великобританією та Ірландією пройшли через серію конфліктів та війн. Так, частина ірландців звинувачує британців у організації «картопляного голодомору» 1845—1849 років. В той же час, британці пояснюють загибель близько мільйона ірландців неврожаєм та хворобою картоплі. Протягом тривалого часу весь острів Ірландія знаходився у складі Британської імперії, з періодичним поновленням національно-визвольних рухів. Після першої світової війни посилилася боротьба ірландців за незалежність, і у 1921 році Ірландія стала домініоном Великобританії, а після Другої світової війни у 1949 році оголосила незалежність. Проте, Північна Ірландія і за угодою 1921 року залишалася частиною Сполученого Королівства. Роздільність ірландців державним кордоном та відмінності у релігії і стали ґрунтом для багаторічних протистоянь. Північна Ірландія перебувала у прямому підпорядкуванні центрального уряду у Лондоні, децентралізація не була проведена.

Додатковим спірним питанням була соціальна нерівність католицької та протестантської громади. Британці-протестанти переважно працювали в промисловому секторі, і отримували вищі доходи, аніж зайняті на аграрних роботах католики-ірландці. Наростало протистояння двох громад на побутовому рівні. Будь-які культурні чи релігійні свята намагалися використати для поновлення спорів із опонентами.

Приводом для ескалації стали масові демонстрації ірландців, у відповідь на це британський уряд у 1969 році прийняв рішення про введення військ для припинення безладів. Оскільки війська переважно боролися проти ірланд-

ських католиків, замість миротворців їх сприйняли як сторону конфлікту, а це, у своб чергу, посилило набір бойовиків до парамілітарних ірландських груп.

Протягом тридцяти років католицька та протестантська громади проводили масові акції та марші, які часто були атаковані опонентами, із застосуванням зброї, бійками, пораненими та загиблими. У протистоянні з урядовими силами безпеки та армією ірландські парамілітарні групи не створювали постійно діючих бойових підрозділів, партизанських загонів, не встановлювали контролю за якимось окремими територіями. Члени парамілітарних груп у повсякденному житті працювали на мирних роботах. Проте паралельно вони готували таємні бойові акції, переважно це були напади на військовослужбовців та поліцейських, а також вибухи бомб, спрямовані проти силовиків. Після кожного резонансного теракту посилювалися спалахи насильства поміж представникам двох громад. Кожен арешт підозрюваних у тероризмі осіб так само ставав приводом для нових демонстрацій, які жорстко придушувались силами безпеки.

Регіональний та світовий контекст

Іноземні чинники не були вирішальними у цьому конфлікті, хоча роль США та Ірландії була дуже важливою.

Конфлікт відбувався на фоні «холодної війни» між країнами НАТО та радянським блоком. Великобританія була одним із лідерів НАТО, британські спецслужби вели активні операції по всьому світу проти союзників СРСР. Поява етнічного конфлікту на території Великобританії звичайно стала можливістю для втручання ворожих спеціальних служб та їх сателітних груп. Спільний ворог у особі офіційного Лондона об'єднав інтереси ІРА з урядом Муамара Каддафі в Лівії, кубинськими спецслужбами та палестинськими терористичними групами. Офіційно і публічно втручання КДБ чи офіцерів спеціальних служб зафіксовано не було, проте бойовики ІРА використовували вибухівку чеського виробництва, проходили навчання в таборах на території Лівії, де інструкторами, за оперативною інформацією, були офіцери дружніх до СРСР служб.

Ірландська діаспора — одна із найчисельніших та найбільш впливових у США. Це стало наслідком великої еміграції в другій половині XIX століття. Ірландське походження мають багато заможних американських бізнесменів, політиків, найвідоміші з них — родина Кеннеді. Логічно, що ірландські повстанці займалися збором коштів та шукали політичної підтримки у США. У той же час, США залишалися геополітичним союзником Великобританії. Тому роль США у врегулюванні конфлікту була унікальною та специфічною.

Ключові події конфлікту

12—14 серпня 1969 року — відбулися масові заворушення та зіткнення між католиками та протестантами. У відповідь Великобританія приймає рішення ввести контингент збройних сил.

1971 року — створено Асоціацію оборони Ольстера — парамілітарне формування протестантів.

30 січня 1972 року — «кривава неділя», під час демонстрації вбито 13 цивільних-католиків.

1982 року — партія Шинн Фейн вперше бере участь у виборах

15 листопада 1985 року — угода Хіллсборо між Великобританією та Ірландією, остання отримує дорадчий статус при вирішенні питань щодо Північної Ірландії.

10 квітня 1998 року — підписання у Белфасті «Угоди Страсної п'ятниці».

22 травня 1998 року — Проведення референдуму серед жителів Північної Ірландії щодо імплементації «Угоди Страсної п'ятниці».

25 червня 1998 року — Перші вибори Асамблеї Північної Ірландії.

2004 року — Великобританія та Ірландія створюють спільну комісію по моніторингу ситуації в Північній Ірландії.

2006 року — угода Сент-Ендрюс, де ще більш детально прописано розподіл повноважень між Лондоном та Белфастом

19 січня 2019 року — новий вибух у Деррі, організатор — «Нова ІРА»

Сучасний стан — оцінка ступеню вирішення конфлікту:

На сьогодні військові дії припинилися, сталося політичне врегулювання. Обидві громади мають своє представництво у владі. Наприклад, перший міністр уряду Північної Ірландії та його перший заступник повинні представляти інтереси двох основних громад. Проте повної реінтеграції двох громад так і не відбулося. П'ятиметрова подвійна стіна, які розділяє квартали протестантів та католиків, не зруйнована, хоча ворота в стіні не зачиняються навіть на ніч. Діють системні програми реінтеграції та взаєморозуміння. До прикладу, згідно закону, в кожній компанії при прийомі на роботу мають бути враховані квоти для представників обох громад.

Головне досягнення мирного врегулювання — фактичне вирішення безпеки та насильства. Північна Ірландія отримала значний ступінь автономії. Етнічні та релігійна меншість отримала політичне представництво та важелі

Головне досягнення мирного врегулювання — фактичне вирішення безпеки та насильства. Північна Ірландія отримала значний ступінь автономії.

впливу на прийняття рішень. Основні дебати перенесені з вулиць до будинку парламенту та телевізійних студій. Так само врегульовано взаємовідносини між Великобританією та Республікою Ірландія. Створено державні та громадські інституції, які виступають як майданчики

для обговорення та вирішення проблем. Хоча протистояння навіть в парламенті бувають занадто емоційними та непримиреними. Робота Асамблеї Пів-

нічної Ірландії кілька разів призупинялася і вводилося пряме правління центрального уряду із Лондона. Найбільш тривалим було припинення повноважень у 2002—2007 роках, після відмови юніоністів співпрацювати з Шинн Фейн через підозри у зв'язках останньої з ІРА.

Вихід Великобританії з Європейського Союзу — «Брекзїт» — став новим викликом для старого конфлікту. На референдумі 2016 про Брекзїт 56% виборців Північної Ірландії проголосували проти виходу із ЄС. Єдиний сухопутний кордон Великобританії — це кордон із Ірландією. До Брекзїту він був фактично прозорим, бо діяв безвізовий режим на спільна економічна зона. Питання кордону з Ірландією було одним із основних при проведенні переговорів по Брекзїту. Під час перехідного періоду прийнято рішення про функціонування прозорого кордону, проте як це буде виглядати на практиці поки не всім зрозуміло.

Згідно з Угодою Страсної п'ятниці, Північна Ірландія залишається частиною Великобританії до того часу, поки більшість її жителів не побажають іншого. Брекзїт та його наслідки можуть змінити громадську думку та привести до нових проблем. Спорудження будь-якого кордону між Північною Ірландією та Республікою Ірландія націоналісти можуть розцінити як символ нового розділення острова, і відтак розпочати нові протести. Шинн Фейн має у своїй програмі вимоги про проведення референдуму за об'єднання Ірландії, і в разі проблем з Брекзїт поновить зусилля по організації такого референдуму. Відповідна активізація лоялістів буде в такому разі очікуваною.

ОСОБЛИВОСТІ ХОДУ КОНФЛІКТУ:

Учасники конфлікту

Найбільш помітними сторонами конфлікту були, з одного боку, урядові формування Великобританії в особі сил правопорядку, спецслужб та підрозділів збройних сил, з іншого — парамілітарні групи ірландського походження, в основному Ірландська Республіканська Армія (ІРА). Проте, до конфлікту також були втягнуті фактично всі жителі Північної Ірландії, розподілені за національною (британці та ірландці) та релігійною (католики та протестанти) ознакою. Ірландці, які проживали в Ірландії, а також ірландська діаспора інших країн (перш за все США) підтримувала ірландську сторону конфлікту. Протестантська громада Північної Ірландії також сформувала свої парамілітарні угруповання, такі як Асоціація оборони Ольстеру. Також є відомості про міжнародний вимір конфлікту. Так, геополітичні противники Великобританії надавали фінансову та збройну підтримку ІРА, бойовики проходили підготовку в таборах на території Лівії та мали відносини з палестинськими терористами.

Зміст

СВІТОВІ КОНФЛІКТИ Й УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	3
КОНФЛІКТИ	21
Конфлікт у Північній Ірландії	23
Кіпрський конфлікт	34
Конфлікт у Хорватії	44
Конфлікт у Боснії і Герцеговині	65
Конфлікт у Косово	89
Конфлікт у Північній Македонії	106
Конфлікти в Грузії: Абхазія та Південна Осетія	120
Придністровський конфлікт	141
Конфлікт у Кашмірі	161